

Jan Dvořák: Návrat do lůna kmene: Tendence v současné kultuře

(oponentský posudek diplomové práce na oboru komparatistika na FF UK v Praze)

Předložená práce je originálním a velice podnětným esejem, který se dobře čte, inspiruje k domýšlení a podnětným závěrům, a navíc má i ambici formulovat velice podstatné a produktivní otázky v horizontu soudobého uvažování o kultuře a v rámci opětovných pokusů toto uvažování zasadit do teoretických konceptů. Zároveň práce ale vzbuzuje i řadu otázek, jež v průběhu četby znejišťují čtenářovo povědomí o tom, co a proč vlastně vůbec čte. Tyto problematické aspekty se pokusím charakterizovat v rámci dílčích hodnotících kategorií.

Cíl práce, její účel a směřování

Předložená práce přiznaně a zřetelně navazuje na Deleuzeův (a Guattariho) koncept „tekutého“ textu, v němž se autor vyjevuje jako subjekt nomádsky putující „hladkým“ prostorem. Je definován pohyby, nikoli „rýhovanými“ body, jež ohledává a vnímá jako souřadnice. Proto i cílem práce je jakoby – a možná i doslova – pohyb sám: generování zajímavých postulátů, vět, které znějí a mají být vstřebávány s chutí a intelektuálním požitkem. Práce je „zakořeněná“ v myšlenkách několika vybraných autorů-teoretiků, jež Janu Dvořákovi zjevně konvenují a v nichž si rád čte: Benjamin, Deleuze, Bauman, Didi-Huberman, Maffesoli, částečně pak i McLuhan, Barthes, Baudrillard, Lovelock či Hodrová. Uvolněně putuje od autora k autorovi; impulsem je mu podobnost myšlenky, volná asociace, nabídnuté propojení. Cílem není vyčerpání celek teoretizujícího pojetí u konkrétního autora či v konkrétním díle, ale prožít cestu plnou podnětů, užít si pocitu radostné vědy.

Nic proti konceptu tekutosti. Zabydlel se a prokázal už svoji akademickou produktivnost, čímž se i „legitimizoval“ a je k dispozici k volnému užití. Stejně jako je už k dispozici i dostatek příkladů, kterak tato zdánlivá snadnost psaní bez tradičních strukturujících „okovů“ svádí mladé badatele v humanitních oblastech na scestí a páchá škody šalivým slibem, že vše je (konečně!) po Deleuzovi tak snadné a volné; že se konečně můžeme zbavit svazujícího imperativu přesného myšlení, popustit uzdu tvořivosti a vydat se na cestu zbavenou veškerých tísnivých horizontů.

Jenže: Jake Sully z Cameronova *Avatara*, analyzovaného v jedné části této práce, je výtečným „řidičem“ svého avatara právě proto, že má za sebou mariňácký trénink a praxi, smysl pro hierarchii, podřazenost i nadřazenost. Stejně tak Deleuze, Bauman či pozdní Barthes měli, když se vydali k „tekutosti“, za sebou už „tradiční“ dílo, které učinilo jejich obrat a radikálně jiné tázání i psaní srozumitelným právě na pozadí toho vlastního předchozího díla; nové bylo sémantizováno tím starým. U mladých mužů, uhranutých konceptem „tekutosti“, takovéto stabilizující podloží chybí, a tudíž vzniká i otázka, proč je na jejich cestách „hladkým“ prostorem doprovázet či sledovat. Proč mne má bavit číst něco, co nikam směřovat nechce, či kdy si autor směr cesty bude dle nálady každou chvíli předdefinovávat jak navigace, pokud se odchýlím od doporučené trasy?

Metodologie

Jádro použité metody bylo náznakem charakterizováno už výše. Práce rezignuje na „tradiční“ postupy přesného myšlení a pojmenování, jež by se snažilo – v „inženýrském“ modu – vyjednat, uskladnit a přichystat k užití materiál a jeho přesným popisem klasifikované složky pak analyticky – a s využitím zřetelně vymezených a vyrobených nástrojů – opracovávat až do jejich vyčerpání, kdy se mají poddat generování závěrů. V práci dominuje modus „kutilský“: provozování hned několika

činností na základě toho, co je právě momentálně k dispozici. Základní teze-závěry přijdou víceméně hned na úvod, pak se udělá několik dílčích textových aplikací, ale od nich se spěchá zas do vod vzletnějších, sofistikovanějších. Z několika – dobře vybraných – úseků dvou románů, jednoho filmu a několika úryvků z básní vznikla vlastně práce antropologická, s několika sociologickými odbočkami. Ale – a zde klobouk dolů! – také obrys velice podnětné, domyslitelné a takřka ihned použitelné teorie populární kultury s propracovanou typologizací vnímatelských komunit a jejich strategií recepce.

Zvolená díla literární a kulturní slouží k ilustrování tezí. Jsou využita dokladově, aby vymazala rýhu mezi diskursem akademickým a tvořivým. Respektuji to. Jen si opakovaně říkám: Neopouštíme zvolené dílo snad až příliš rychle? V jakém vztahu je analýza Bartheboothova skládačkovitého konceptu ke zbytku Pérecova románu *Život návod k použití*? Platí pro něj tentýž skládačkový princip? Jsem schopen respektovat, že celek díla je opět jakási zastaralá, konzervativní kategorie, a nechat takovou otázku být. Jenže ona se vrací u každého z těch děl: Není nesnesitelně lehká snadnost, s níž Jake Sully v *Avatarovi* opouští své tělo (a tudíž i své lidství), jež je v práci pěkně vyložena, vysvětlitelná právě tím, že Cameron lidství karikuje do podoby ztělesněné plukovníkem Miles Quaritchem, čili do podoby člověka-stroje? Neměla by analýza takového motivu, jako je vzdání se lidskosti, přihlížet právě i k jiným motivům, jako je kýčovitý obraz kolonialismu, který film podává. Můžeme si vskutku vyzobnout motiv z díla, aniž bychom se starali, zda někam (a/či někomu) nepatří. Je vše, co nějaké dílo, nabízí, vskutku volné?

Práce s odbornou literaturou

Autor diplomové práce má nezadatelné právo vybírat si literaturu, která mu přijde jako produktivní. Zvolený výběr je zjevně a cíleně jednostranný. Základní kategorie z repertoáru Benjaminova, Deleuzova a Baumanova (flanér, nomád, usedlík, hráč, turista) jsou doplněny kategoriemi vzešlými z úplně jinak koncipovaných pojetí a mají společné jen to, že typové či profesní označení jistého způsobu živnosti, bytí či aktivity je i zde metonymicky užito pro označení jistého vzorce společenského chování (Simmelův cizinec, Lévi-Straussův inženýr a kutil). Otázka vzájemné kompatibility není vůbec položena.

Celková koherence a akademická disciplinovanost

Práce nabízí celou řadu přesných a produktivních tezí, ať už vypůjčených a dotvořených, anebo původních. Velice produktivně je pojata ona nostalgická ztráta aury u Benjaminova, která je zpřesněně formulována jako ztráta aury kolektivní. Pěkná je i charakterizace post-mechanické reprodukce jakožto remixu. Stejně jak by se mohla citovat teze, že „Paměť je soukromá (intimní) interaktivní hra, která má s historií, ať už osobní, nebo kolektivní, společného jen něco“ (s. 27). Platí přesně pro koncept „postmoderní“ paměti individuální. Jak ji ale třeba vztáhnout k Halbwachsově kolektivní/společenské/historické paměti? A je onou hrou vskutku paměť, tedy jakýsi hardware, anebo až akt vzpomínání, tedy software? To už v práci bohužel nečteme. Chtěl bych to slyšet u obhajoby.

Zvolený postup výkladu tedy koherentní a akademicky disciplinovaný být nechce. Je třeba to přijmout. Problém je v tom, že na toto „nové“ psaní není ještě ustálen hodnotící úzus. Mám fakt, že víceméně tentýž citát z Baumana se vyskytne jak na s. 24, tak i na s. 58, brát a hodnotit jako výraz akademické nedisciplinovanosti (opominutí), anebo jako rafinovaně cílený postup, budující koncept výkladu ve spirále či ilustrujícím nomádský návrat do oázy?

Práci hodnotím jako pozoruhodnou, myšlenkově produktivní a originální, zároveň ale jako iritující, rychle a příliš snadno napsanou. Dle mého soudu nicméně v každém případě splňuje kritéria pro diplomové práce na daném oboru. **Jednoznačně ji doporučuji k obhajobě**; zda ji hodnotit známkou **výborně** či **velmi dobře**, to ponechávám až na průběhu obhajoby.

V Praze dne 15. 6. 2014

Prof. PhDr. Petr Bílek, CSc.